

811

UČITELJSKI T O V A R S .

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI.

V Ljubljani 15. aprila 1866.

List 8.

Pomladančica.

Pomlad prišla je premila,
Vir radosti odklenila;
Vse, kar diha in živi,
Se življenja veseli.

Cvetje novo je pognala
Spet domača lipa zala;
In z dišečega verhá,
Pesem vabi slavčeva.

Naj na uho bratom bije
Glas presladke melodije,
Da se vendar prebudé,
Si ogrejejo sercé.

Josip C.

Odgajaj prav!

„Ni ga večjega zlega od krive modrosti“.

Sleherni človek resnico višje ceni od laži, tudi lažnjivec noče, da bi ga nalagali. Čutje do resnice je vsakemu človeku prirojeno. Resnica pa je le ena, in če sta si dva izreka navskriž, oba ne moreta biti resnična. Božja učenost (učenost, ki se vpira na božjo besedo) in posvetna učenost (kteri je človek sam izvir vse modrosti) ste si nasprotné; vendar jih toliko hodi za krivo modrostjo. Med drugim je vzrok tudi ta, da ima kriva modrost nekaj resničnega na sebi, da hrani med obilo sodergo tudi nekaj dobrega in zdravega nauka. Prestopimo pa sedaj na pedagogiko, poglejmo kako ste si tukaj kriva in prava modrost. Rodoljubi ali filantropi pretečenega stoletja so pri odgojevanji mladine marsikaj dobrega vpeljali, marsiktero na-

pako odvernili, stavili so odgojevanje na naravno podlago; tirjali so skerb za telesno zdravje, odpravili vse nepotrebno okornost in prenapetost v odgojevanji, spomina niso obkladali z besedami in s praznimi oblikami, ktere se tako hitro pozabijo in v djanji malo koristijo; tirjali so, da naj se pri mladosti moči razvijajo; mladost naj se privadi, da bo sama sebe spoznala in sebi zaupala i. t. d. To vse je bilo lepo in prav. Prikazalo se je pa pri naslednjem rodu, kam vse to pripelje, če se keršanska odreja zanemarja in v nič devlje. Pobožnost je zginila pri mladosti, v vseh rečeh so hotli mladi modrejši in pametnejši biti od starih in skušenih ljudi, vbogati niso hotli; tudi niso hotli se truditi, marveč hotli so biti samostalni in nikomur podložni.

Kakošen da more človek biti in postati, to se nikjer tako lepo ne vidi in tako živo ne pové, kakor v keršanski veri. Tedaj je tudi prava keršanska izreja človeku naj bolj primerna in pripravna. Dober človek je pobožen, priden in vesel. Ljubezen do matere, do očeta in do tistih, ki so namesto njih, pripelje človeka k ljubezni do Boga; mati mu pripoveduje od Boga, stvarnika vseh reči, in njegovo serce se zlahtni v veri. Otročje igrače se počasi preveržejo v delo, in kdor delo ljubi, je priden. Otrok je vesel, ker so ljudje, kteri imajo ž njim opraviti, prijazni do njega, ga lepo vodijo in učé, ker je zdrav na duši in na telesu, priden in deloven, ostane vesel do svojih starih dni. Naj hujši zleg človeku pa je prevzetnost, — iz nje izvira nepokorščina, svojeglavnost, samoljubje; in potem nevrotena poželjivost in želja do prepovedanega. Naj boljše zdravilo je pa: resnična pobožnost in pridnost v vseh rečeh, ktero spremlja zaupanje in ljubezen. Vsako drugačno odgojevanje je škodljivo. Vnanja pobožnost, ktera se prisili, rodi hinavščino, prevzetnost in skrivne grešnike, zapeljuje v zaničevanje in sovraštvo do vsega, kar je sveto in častljivo. Kdor se zgodaj ne poprime lepih navad, nima nikoli pravega veselja do dela, in se mu noče podvreči, in kolikor bolj človek zapašča keršanske resnice, toliko huje mu vladate poželjivost in samoljubje.

Zgodba naj novejših časov nam je tukaj v žalosten zgled.

Nek dunajski učenik piše v svojih pametnicah med drugim tako le: „Dobil sem dečka v podučevanje; očeta ni imel več, njegova mati ga je odgojevala. Veliko sem že modrih žen poznal, vendar še nobene, ktera bi bila tako prepričana od svoje modrosti; kar so naj pametnejši in naj bolj učeni možje učili

in skušali, vse je zaničevala. Za žensko je njena modrost prevelika, za modrijana pa preslaba; govori, kar ne razumé, pripoveduje izreke, katerih ne dosega. Naj bi že bilo to, kakor hoče, da bi le v rahlo serce dečkovo ne sejala semena krivih naukov, katero o svojem času donaša tak strupen sad. — Bogoslav se je pri svoji materi prav dobro izuril; otročje pobožnosti ni poznal, veselega serca je bil ta čas, kedar je druge zasmehoval; da je najdel njih pomote, imel je prav dober nos. Svoje matere ni spoštoval in ljubil; prav dobro je pa vedil za njene napake, vedil je še celó, da se ji sosedje posmehujejo, ker hoče biti tako modra in učena; nje se ni bal, ampak le njene šibe. Prijazen ni mogel biti, ker ni bil nihče prijazen do njega in drugega ne, da ga svaré. Svoje glaven je, da ni prenašati, samopriden tako, da je nevarno in škodljivo. In tega je mati kriva. Naučila ga je, da se iz svetih reči norčuje; hotla je, da bi bil deček tak, kakor postaven mož; vse je bilo le za oči, ljubezni in zaupanja ni poznal; kedar je bila dobre volje, je počel, kar je hotel; drugače ga je pa neusmiljeno tepla. V kratkih letih ni pri njem sledu v pobožnosti, vse, kar mu učenik pripoveduje, mu je prazno čenčanje; pokoren ni nikomur in tako se je pogubil v divji razposajenosti.

Kako škodljive so take načela, pokazalo se je nad Bogoslavom. Pet let potem, ko sem hišo popustil, ker njegove matere nisem mogel prenašati, vstrelil se je 48. letni mladeneč v Praterji“.

O jezikoslovji.

(Spisal Fr. K.)

Vse, kar je Bog vstvaril, je ali živo ali neživo. Med živimi stvarmi razločujemo stvari s pametjo in stvari brez pameti. Tem pravimo živali, stvar s pametjo pa je človek. Kaže se, da je Bog že s tem hotel večo vrednost človekovo pokazati, da ga je zadnjega med vsemi stvarmi vstvaril. V resnici ga je pa povikšal čez vso stvaritev, ko mu je podelil neumerjočo dušo, in duši je dal um in prosto voljo. Čeravno sta si um in volja v tesni zvezi, ker brez uma ali pameti skorej ni misliti, da bi odrasli človek kaj duši koristnega mógel doveršiti, — se nam vendar zdi, kakor bi bil Bog delavnost pameti od-

ločil za ta svet in dušne ali serčne dela, t. j. dela proste volje prihranil za boljši čas, za čas po smerti. Zato se tudi človekova vrednost na tem svetu tolikrat sodi le po delih uma in pameti, ne pa po duhovnih delih srcá. Um in pamet je tista pot, po kateri se tukaj na svetu nar lože k časti in slavi pride. Z umom more človek človeku, svojemu narodu in celemu svetu veliko veliko koristiti. Torej je pa tudi sveta dolžnost vsacega, um si bistriti, ker le tako bo mogel spolniti še svetejšo dolžnost, dolžnost, svoji dragi domovini koristiti. Da bi pa človek svoje misli, ktere mu um in pamet vdihata, mogel tudi razodeti, da bi tudi v resnici s svojim umom človeštvu pomagal, mu je Bog dal jezik ali govor. Govor je tista pot, po kateri si razodevamo svoje misli in občutke; govor je tista steza, po kateri se vednosti in umetnije po svetu morejo razširjati; jezik druží človeku človeka; jezik mu glasi njegove čute in misli, jezik ravná vedi in umetnijam pot po širocem svetu. Brez govora si ne moremo misliti ne izobraženosti in ne omike, ne umetnij in nobene vednosti: na jezik se opira vsa človeška omika. Če vse to pomislimo in prevdarimo, če si mislimo človeka brez govora, moramo reči, da je govor naj lepša, nar dražja in naj imenitniša dota med vsemi darovi, kar jih je človek prejel iz stvarnikove roke. Le um in volja bi govor v svoji vrednosti mógla preseči. Pa tudi ta dva bi za človeka nič vredna ne bila brez govora. Ker malo bi pomagalo človeku, ko bi imel še tako bister um, še tako dobro voljo, s katero bi važne prevažne reči zverševal, če bi jih pa naznaniti ne mogel. Pri vsem tem se pa tudi brez govora bister um ne more misliti, kar nam mutasti ali nemi kažejo. Ko bi pa človeku nič ne koristilo, ko bi še tako bister um imel, govora pa ne, bi bil pa tudi živalim enak, ko bi govor imel, pameti pa ne. Ker tudi živali, ki nimajo pameti, se na videz in po mislih prostega ljudstva razumejo. — Ker se na jezik vsa človeška omika opira, ni upati národove omike brez jezikove olike, ker ravno jezik nam pové, v kateri vedi in znanosti kak narod druge prekosi, in v kateri vedi in umetnji je zaostal; kolikor bolj je pa narod omikan, toliko bolj znane so mu vede in umetnije, in toliko bolj olikan ima svoj jezik, ker ravno jezik more povedati misli in najdbe narodove, in ravno zato se mora tudi ravnati po omiki naroda. Narodni jezik je tedaj naj zvestejše zercalo narodovega duha in narodove omike. Kdor tedaj omiko kacega na-

roda izvediti hoče, naj le njegov jezik pretehtuje, in po olikanosti taistega naj sodi narodovo omiko. — Če je sveta dolžnost, um si bistriti, je še svetejša dolžnost domovini koristiti. To pa vsak naj lože stori, če materni jezik lika, ker tako tudi k omiki svojega naroda pripomore. Sicer le narod sam more svoj jezik likati, če se mu odpirajo vrata k znanostim in vedam, katerih do zdaj še ni poznal; vendar vsak k oliku maternega jezika pripomoči utegne, če si prizadeva z izvrstnimi spisi razne misli in izraze narodu vdihniti, če zbuja veselja do znanosti in ved, ktere ga omikati morejo. Tega vendar ne morejo doseči slovnice in slovarji, ker take dela posebno nam kažejo, kako je jezik že olikan in izobražen. Od vsacega olikanega jezika tirjamo te tri reči: da ima za vse misli in občutke, ktere v človeškem umu in sercu vstajajo, besede in izraze, s kterimi dá popolnoma povedati se misel človeškega serca; da imajo tisti izrazi dobro omejene pomene, da v vsakem, ki jih sliši, ravno tiste misli zbudé, da si vsaki kaj posebnega misli in lahko od vsacega drugzega pomena razloči; da ima jezik moč vsako misel in vsaki občutek na znanje dati v olikani vezi, ktera dobro dé očem in ušesom. — Da se jeziku veliko besedi in izrazov pridobi, je treba dveh reči: da se vse narečja ali dialekti dobro pretresejo, in da se izrazi tudi iz tujih jezikov vzamejo. Tedaj nam tudi tukaj mora najpred narod pomagati. V narodu še spé izrazi, pri njem bi še našli veliko važnega. Tudi je zeló koristno si izrazov poiskati iz narečij, ktere v raznih krajih in deželah govore, ali z izrazi, ktere so naši predniki rabili, sedanji jezik pobogatiti. Da si pa izrazov tudi pri tujih jezikih poiskati smemo in časi tudi moramo, to lahko vsak razumé. Omika nikoli ni bila enaka po vsi zemlji; zmirom so eni narodi druge v omiki prekosili, ker naravna postava je, da vsaka naravna reč ostaja, visočino doseže in v brezno pogubljenosti pade. Kakor pa omika ni bila enaka na vsi zemlji, tako tudi jeziki niso bili enako olikani, ker jezik se ravná po omiki, on je zercalo narodove omike. Naravna postava je torej, da se časi neolikani jeziki tudi po olikanih ravnati morajo. Bilo je in je še zdaj tako. Rimljani so gerške izraze jemali, ko je bil njih jezik še malo olikan, in so jih obderžali, ko je Rimljan gospodoval skoraj po vsem takrat znanem svetu. In zdaj jemljejo Francozi, Angleži, Nemci, naj bolj izobraženi narodi, izraze iz latinskega in eden od drugzega, tako da bi človek kmalo

vse tri jezike znati moral, ako bi hotel nemško dobro razumeti. — Dalje pa mora jezik tudi imeti take izraze, ki imajo omejene pomene. Če v kakem jeziku izrazi nimajo omejenih pomenov, si ne moremo misliti, da bi kdo znal razumljivo pisati ali govoriti. Kdor govori ali piše, hoče, da bi pri čitateljih in poslušavcih ravno tiste misli zbudil, ktere sam ima; kako je pa to mogoče, če si pri kaki besedi vsaki čitatelj ali bravec kaj drugzega misli. Tudi zgovoren ne more biti človek v takem jeziku, ker v zgovornosti je treba veliko izrazov, kteri imajo dobro omejene pomene, s kterimi lahko misel razodene, ktero tudi pri bravcih in poslušavcih zbudi. V vsakem jeziku imajo tisti izrazi naj bolj omejene pomene, kteri kaj telesnega ali kaj vidivnega pomenijo. Pri takih izrazih ima tudi vsaki ravno tisto misel, in se ne loči od drugzega. Vse drugači je pa pri izrazih, ki kaj duševnega pomenijo. Pri takih izrazih se lahko zgodí, da ima vsaki čitatelj ali poslušavec drugo misel. To pa ravno zato, ker se pri takih besedah in izrazih ne more vidivno pokazati, kar pomenijo. Tu nam pa le izverstni spisi pomagati zamorejo. Le ti bodo mogli počasi od kakega izraza pri vsakem bravcu ravno tisto misel zbuditi. — Kteri jezik bo pa vsaki naj raji likal, kteremu naj pridniše rušo ruval? Na to vprašanje odgovorimo z drugim vprašanjem: Zakaj tiček pod nebom le tisto žvergoli, ktero je od svoje matere slišal, če-ravno ni sam pod nebom?!

Pomenki

o slovenskem pisanji.

XV.

K. Iz prvega razreda sem povzel le to, kar je neogibno potrebno, o čerkah v 1. in o náglasu v 2., o samostalniku pa v 3. poglavji.

D. Med samoglasniki na prvi strani se pograša *r*, in polglasni *e* je našel kakor v drugih slovnicaš svoje mesto tudi v pričujočem delu, čemur se moramo res čuditi, pravi Glasnik, ako pomislimo, kako neusmiljeno se je pri drugi priloznosti po njem udrihalo! — Ta ti tudi pové, da to, kar pišeš o izreki sedanjih namestovavcev starih nosnikov, za ves slovenski govor veljati ne more. Samoglasniki *a*, *i*, *u* se glasijo kakor v dru-

zih jezikih (cf. kruh, tu, kùp, jezik, polič, dim itd.)? Soglasnika *f* sicer v staroslovenskih besedah ni; ali kdo more tajiti, da novoslovenske ferfrati, ferčati, ferfoleti, fototati in druge naravni glas posnemajoče niso prave domačinke? Kar pa učiš zastran *l*, da se za *v* (*u*) izrekuje pred obrazili: *ec*, *en*, *nik*, *nica*, *p. brálec*, *umétalen*, . . . to nikamor ne kaže!

K. Sej ima to že Janežič §. 20: Enako se glasi *l* kakor *v* tudi pred obrazili *-ec*, *-en*, *-ik* itd., če se ni že v pisavi v *v* zvergel, n. pr. *bralec* = *bravec*, *rodilnik* = *rodivnik*, *tkalec* = *tkavec*.

D. Pa ti praviš na ravnost: „Einige schreiben hier *v*, jedoch falsch: *brávec*, *umétaven*, *hranivnica*“. Janežič je sicer res pisal *rodilnik*, pa že menda zapelján; pravila pred soglasniki mu ne poterdim, in koj po tem sam piše: Včasih pa je vendar potreba, da ohrani *l* pred soglasnikom svoj lastni glas, to pa sebosno tedaj, kedar spada soglasnik k obrazilu, ne pa h koreniki, n. pr. *glagolnost*, *pravilnost*, *neštevilnost* itd.

K. S tem se vjema tudi *rodilnik*.

D. Torej so nam čisto izgovarjati po tvoji pisavi: *samostažnik*, *imenovažnik*, *rodilnik*, *dajalnik*, *tožilnik*, *družilnik* (*zakaj* ne tudi *mestilnik*?); *verstilni* pa *množilni številniki*; *osvojalni*, *kazalni*, *oziralni*, *vprašalni zaimki*; *prehajalni*, *neprehajalni*, *povračalni*, *opetoválni glagoli*; *dovolilni*, *velelni*, *namenilni nakloni* itd.?

K. Sej pravim jaz, da pred *en* in *nik* naj se *l* izgovarja kakor *v*.

D. Janežič pa tudi drugač piše in celo v Slovincu se bere, da Janežičeve slovnice ne samo do sedaj nisi prekosil, ampak si za njo še le zaostal! Pa tudi dosledno nisi ravnal, ker pišeš vendar le pridévník (cf. *stati* — *déti*, *stavati* — *devati*), *ponavljávní številniki*, *velelni* itd.

O. Sim ter tje ktera nedoslednost se vkrade najboljemu pisatelju. Pisava v tej knjižici je že taka, da se sklepati sme, da je napak pisati: *samostavnik*, *imenovavnik*, *rodivnik*; *verstivni*, *množivni štévníki*, *kazavni*, *vprašavni zaimki*; *prehajavni glagol*, *namenivni naklon* itd. Ali to se ima poprej dokazati; kdo bi sicer verjel?! Drugač učijo Dobrovski, Metelko, Potočnik, Janežič §. 267.

D. To reč od novih bralcev in rogovililcev je že na drobno razložil Jezičnik II, 17.

O. Tedaj nam je ni treba zdaj razkladati. Dokler se stara pisava ne overže in nova do dobrega ne skaže, se le-tá edino prava zvati ne more. Svétovali so prav bistri pisatelji, naj se učijo tuji so- in samoglasnike, kar se dá, čisto izgovarjati, in naj se vadijo tega tudi mladi Slovenci, da se vadimo polagoma lepo brati in se približujemo v tem drugim Slovanom. Kako prijetno je poslušati tako pravilno branje in govorjenje! Spolnuje se to že po čitavnicah in dobrih učiliščih. — In zdaj ste nam skovali novo pravilo, naj se *l* izgovarja kakor *v* (*u*) celo pred samoglasniki: bralec beri bravec, umetalen beri umetaven!! Ko bi se novo pravilo tudi vstavilo, bi me kačilo le to, da bi Nemci prej znali pisati pravilno slovenski kakor Slovenci, kateri se zdaj le malo ménijo za nemški pisane slovnice slovenskega jezika.

XVI.

K. Še radi se bote učili nemški pisanih še radi! Ali nista čula, da gre po Slovenskem okrožnica, ktera ima vrediti to reč?

D. Ali jo bo pa tudi vredila? Ali ne kaže imé, da je okrožnica pismo, ktero gré v svojem krogu le okrog?

O. Pustita to; slovnica je na dnevnem redu!

K. V 2. poglavji kažem ob kratkem náglas. Da je ta nauk jako pomanjkljiv, kakor mi Glasnik očita, je res; tudi samostalnik razlagam v 3. poglavji nekako revno in borno!

D. Samostavnik, praviš, kaže osebo ali reč; ali ne tudi djanja, lastnosti (cf. Jan. §. 60.)? Zakaj nisi §. 8. ločil spola naravnega pa slovničnega, in da se uni razodeva po pomenu, ta pa po končaji? Moškega spola so vse tiste imena, ktere kažejo moške osebe in živali; potlej vse tiste s končnikom: *j*, *c*, *g*, *h*, *k* (cf. Metelko), kakor da bi volk ne imel na koncu *k*, in otrok ne bil oseba tudi moška?

K. To sem zgrešil pri ženskem spolu, kjer pravim, da so vse imena na: . . . ast, ost, ust, . . . ev, al — ženskega spola. Reči bi bil mógel: mnogozložnice na te obrazila itd. Sicer bi Nemci mislili, da celo naš pust ni moškega spola (cf. most, post, hlev, odev, val, detal itd.)!

D. Komú naj koristi pravilo, da so na *b, p, v, m; n, l, r; d, t, st; s, z; č, š, š* nekaj moškega nekaj ženskega spola, tega ne umém. Gorjé Nemcu, gorjé Slovencu s samim tem povedilom! Da so ustna (Lippen stsl. ust'na f. labium) srednjega spola, berem v tvoji knjižici pervikrat; brati se ima menda ostna (Janežič §. 64. stsl. ost'n' m.).

O. Pri spolu po končaji bi pač rodivnika izpustiti ne bil smel; ta še le posvétí prav tujcu in domačinu.

K. Pred sklanjanje sem djal vodilo, da moški in ženski samostalniki na *j, lj, nj, š, š, šč, c* in *č* imajo *ev, em, ema* nam. *ov, om, oma*, in v mestniku edinstva *i* nam. *u*.

D. To imaš tudi v sklanjatvi, *p.* pri kovači, pri licí. Ali ti bo pa poslednje obveljalo? Metelko je kazal to lahko s svojim polglasnikom. Mar se vjema s staroslovenščino? Kako ravnajo bratje Slovani?

O. Tudi to reč je nekoliko pojasnil Jezičnik I, 19. Kdor veléva drugače, naj skaže drugače! Brez vzrokov in brez razlogov — kdo bi verjel! Tudi tega ne vé, zakaj ti prvi šteješ *z* in *š* med glasnike, pred kterimi se v druživniku ima pisati *s*: *s* živaljo, *s* živalimi, ne pa po dosedanji navadi: *z* živalijo, *z* zeleno ribo, *z* železom itd.

K. To pač čutim, da sedanji čas nobena osébná veljáva nič ne veljá, in da je slaba njena slava!

P a š n i k.

Odvračaj napake! Veliko reči je, na ktere učitelji malo gledajo ali na ktere celó nič ne pazijo. Vsaka še tako majhna napaka, ako se ji čas pusti, se vkorenini, in zraste iz nje pregrešek in naj večkrat celó velika hudobija. Učenik naj

1) nikoli ne pusti učencev samih, povsod in vselej naj ali sam, ali pa kdo drug pazi, kaj delajo in kako spolnujejo svoje dolžnosti. To se mora posebno goditi pri manjših učencih, kteri še niso v dobrem vajeni in vterjeni.

2) Učenik naj skerbi; da imajo učenci vedno kaj opraviti. „Lenoba je prva stopinja v hudobijo“, in naj več hudega, kar storí mladina ali sploh ljudje, izhaja iz tega, ker nimajo primernege dela, kjer bi njih dušne moči dobivale prave tečne paše.

3) Učenci naj bodo pošteno veseli. Pregovor pravi: „Veselo serce, pol zdravja. Taka je tudi v dušnem oziru. Razserden in čmeren duh brani, da lepi nauki ne pridejo na pravi kraj in da torej ne obrodé pričakovanega sadu. Ni tedaj prav, če je učenik preveč merzel in še celó čmeren in vedno nevoljen pri poučevanju. Poučuje naj sicer resno, pa vendar vedno prijazno. Prijazna beseda sega globoko v serce, terda pa odmeva od stene do stene in mine v praznem zraku. —

4) Učenik naj pametno zapoveduje in prepoveduje. Preveč prepovedi in zapovedi pobijajo ena drugo, in nihče se ne meni več za nje. Staro vodilo pri izreji je: „Malo zapoveduj in prepoveduj, pa kar zapoveš in prepoveš, glej, da se bode vselej na tanko spolnovalo!“ To krepko vodilo, vem, da ni nobenemu odgojniku neznan, pa čudno je, da se vendar tako malo uresničuje; še celó pri odrasčenih se tu pa tam kaže ta napaka globoko vkoreninjena. Gosposka daje postave za postavo; pa koliko se jih spolnuje? — le toliko, kolikor se nepokorščina strahuje.

Razlaganje naj bolj navadnih latinskih kratic v cerkveni pratiki.

Učiteljem in cerkvenikom spisal *Iv. Ctl.*

et ali & = in;

Ev. Evang. (Evangelium) = evangelji;

Ev. (evangelista) = evangelist;

ex = iz, od; ex Missa = iz maše;

Exaltatio S. crucis = povikšanje sv. križa;

Fer. (feria) = dan med tednom;

Feria quarta cinerum = pepelnica;

Fer. 5. in coena Domini = veliki četrtek;

Fer. 6. in Parasceve = veliki petek;

Feria rogationum = križev dan, prosvni dan;

Fest. (festum) = praznik;

Finis = konec, in fine = na koncu;

Fit — fiunt = se zgodi;

f. (fuit) = je bilo (n. pr. d. f. f. 13. h. dies fixus fuit 13. hujus) = odločeni dan je bil 13. tega mesca.

Genua = kolena, flectamus genua = pokleknimo; —
genibus flexis = klečé;

Gl. (gloria) = glorijsa, čast, slava;

Grad. (graduale) graduale = petje (molitev) po listu pri sv. maši;

He. (hebdomas) = teden — hebd. sancta = veliki teden;

heri = včeraj, ut heri = kakor včeraj;

hodie = danes, hodie fit processio = danes je procesijsa (obhod);

hom. (homilia) = govor razlaganje sv. pisma;

hora = ura; horae = vsakdanje molitvene ure;

hym. (Hymnus) = hvalna pesem;

hymnus terminatur (hym. term.) = hvalna pesem, se konča z —;

Jejun. (jejunium) = postni dan;

C. jejun. (cum jejunio) = s postom;

in = v, na; in festo = v praznik; ut in festo = kakor v praznik;

in communi, = kakor je v unem delu, ki se imenuje „commune“;

Lavabo = umivanje rok pri sv. maši;

L. (laudes) = hvalne pesmi;

L. (lectio) = branje, II. 1. n. (lectiones primi nocturni) = branje v prvem nokturnu;

Litania = litanije;

Litaniae majores = daljši prošnje. Tako se tudi imenuje procesijsa na sv. Marka dan;

loco = na mestu; ppr. loco (proprio loco) = se nahaja na svojem mestu;

M. (Martyr.) = mučenec, tudi Marija;

Mm. (martyrum) = mučencev;

M. (Missa) = maša;

Magn. (Magnificat) = hvalna pesem Marije device;

mat. (matutinum) = zornica;

Maria ad nives = Marija snežnica;

Missa votiva = zaobljubljena maša;

Missale = mašne bukve;

Nat. (nativitas) = rojstvo;

Nat. D. N. J. Ch. (nativitas Domini nostri Jesu Christi) = rojstvo našega Gospoda Jezusa Kristusa;

nig. (niger) = črna (barva);

Noct. (Nocturnus) = oddelek duh. opravila v juternicah, ktere imajo tri take oddeleke;

- Nom. (Nomen) = imé;
 Nuptiae = ženitnina;
 Oct. (octava) = osmina;
 off. (officium) duhovno opravilo;
 Offert. (offertorium) = darovanje pri sv. maši;
 omis. (omissa) = naj se izpusti;
 oia. (omnia) = vse;
 O. Fidel. defunct. (omnium fidelium defunctorum commemoratio) = spomin vseh vernih duš — vernih duš dan;
 or. (oratio) = molitev;
 or. communis = molitev, ki veljá več svetnikom ali svetnicam;
 Per = skoz; per octavam = skozi celi teden (8 dni);
 Pentecoste = binkošti;
 pr. (pro) = za, pro papa = za papeža;
 priv. (privilegiatae scil. octavae) = osmine, ktere imajo posebno prednost, da se v njih ne sme obhajati noben praznik (privilegirane oktave so: 1. božič; 2. sv. 3 kralji; 3. veliki teden; 4. velikonočni teden; 5. binkoštni teden; 6. praznik sv. reš. telesa, celi teden);
 P. A. (proprium Augustanum) = bukve, ali zvezek, ki so za pristanek k mašnim bukvam za avgsburško škofijo, da se vé, ktere praznike tam praznujejo.

(Dalje prih.)

Novice.

Iz pod Ljubelja na Gorenskem. (Pirhi. *) Dragi „Klatež!“ Prišli so veseli velikonočni prazniki in z njimi vred težko pričakovani pirhi, kterih se že od nekdaj veselí staro in mlado. In glej! tudi jaz sem jih nekaj pripravil za moje bližnje in daljne ljubljence, ter upam, da je gotovo objamem na velikonočni ponedeljek pod veličastnim Ljubeljem. Pridi tudi ti, da dobiš kakošno darilce v spominek podljubeljskega svojega brata. Darila pa, ki je sem za velikonočne pirhe namenil, so različna, kakor so tudi osebe in značaji različni, kterim so odmenjena. Tako n. pr.:

Učitelj A., ki neprestano bléde, da naš domači jezik ni še sposoben, da bi se vpeljal v više šole in pa v vradnije, dobí: „Janežičevo slovnico“ z zlatim obrezkom.

Učitelj B., ki rad po nemško cecljá: „aber, bohin wird man gehen mit dieser slabenischen Sprach!“, dobí: „Kozlerjev zemljevid“, kakor je dolg in širok.

Učitelj C., kot najbolji govornik med kranjskimi učitelji, dobí: podobo nekega gorenskega deželnega poslanca.

Učitelj D., ki ne umé našega domačega jezika, in ga tudi

*) Pisani o veliki noči, pa so še sedaj dobri.

ni volja, da bi se ga kedaj učil, dobi: pih z napisom: „Pojdi kmali rakom žvižgat!“

Učitelj E., ki že v prvem razredu našo slovensko mladino na vso moč in sapo z nemščino terpinči, dobi: fotografijo našega občeznanelega nemškega pesnika z napisom: „Še vse premalo!“

Učitelj F., ki vedno vpije in prosi, da bi se že enkrat zboljšal revni učiteljski stan, dobi: celo rešto „fig“.

Učitelj G., nekdanj verl in iskren domoljub slovenski, kterege pa je — žalibog — časa koló v nemško kulturo zasukalo, dobi: „Proklete grablje“ in pa pih z napisom: „Du hast einen festen Charakter“.

Učitelj H., ki se huduje, da ne dobiva kervavo zaslužene bire, dobi: dvanajst novih žakljev.

Učitelj I., ki se izgovarja, da ne more mladine po novem stroji učiti, kajti je že prestar, dobi: pet tečajev „Učiteljskega Tovarša“.

Učitelj J., ki našim narodnim šolam in pa našim poštenim, verlim narodnjakom le prerad čast jemlje, dobi: „perpetuum mobile“, ki bo še veliko bolj popolnoma, kakor pa je njegov urni jeziček.

Učitelj K., (Ne zameri, to si namreč ti, „dragi Klatež“, in dobiš): prav dober strelovod, da bi bili učitelji bolj varni pred tvojimi napadi.

Učitelj L., ki se s svojo duhovščino nič kaj ne vjema, ampak ji le nasprotuje in zabavlja, dobi: izverstno fotografijo znanega govornika o svetinjah in vzarah.

Učitelj M., ki prerad modruje, dobi: cel škopnik slame.

Učitelj N., ki ni nikjer zadovoljen, dobi: „dekret“ v Kalifornijo.

Učitelj O. (professor sem hotel reči), ki si ne dá vžeti svoje misli, da so bili naši prvi starši opice ali merkovice, dobi: podobo Orang-Utana, ki je bil, kakor učenjak sam pravi, njegov „prvi otec“.

Učitelj P., ki na orglje preveč rad okrogle dela, dobi: „rudeč pih“.

Učitelj R., ki ne zna orgelj lomiti, dobi: vse fuge nekdanjega znanega godca.

Učitelj S., ki se še zmiraj po starem kopitu ravna, dobi: poln sodček predlanske starine.

Učitelj Š., navdušen častitelj nemške kulture, dobi: Eizeletov „frak“ in pa Beizeletov „dežobran“.

Učitelj T., ki si je pri svojih pičlih dohodkih vendar le prihranil nekaj soldov, dobi: „Wertheimovo blagajnico“.

Učitelj U., ki vse drugače uka, kakor pa v sercu misli, dobi: serček iz sladkorja, da bo vsaj takrat, ko ga bo jedel, imel serce na jeziku.

Učitelj V., ki neprenehoma godernja in nadleguje srenjskega župana s tem, da mu ljudje neté dati, kar mu po postavi gre, dobi: pih z napisom: „Svet je velik“.

Učitelj Z., ki misli, da je le on najmodrejši in najpametnejši, dobi: prazen pih.

Učitelj Ž., ki se prederzne reči, da so moji pirhi za nič, dobi — trihine!

Vidiš, dragi moj, tako sem že naprej povedal, kaj da vsakteri dobi, in nadjam se, da pride slednji po svoje mu odmenjeno darilo. Konečno pa želim še vsim dragim sobratom na šolskem polji, kakor tudi vsim pridnim bravcem „Učit. Tovarša“ prav iz serca veselo „alelujo“. Z Bogom! T.

Iz Teržlča. (Kaj nam je letošnja zima donesla in kaj bi želeli.) Časi se spreminjajo in mi z njimi; pa vsaj res letošnja zima ni bila zimi podobna, ker še v našem goratem kraji toliko snega nismo imeli, da bi si bila zemlja le količkaj odpočila pod sneženo odejo.

Tako smo se že tudi nadjali, da bo letošnji deželni zbor marsikaj pomagal tudi nam učiteljem, pa tudi učencem, da bi se ne mučili in toliko prazne slame pred časom ne mlatili, ker mladost že s plutjščino silimo, ko še po domače misliti, še manj pa vé kaj povedati. Prav na pravem kraji je bil g. dr. Bleiweisov predlog; samo kako različno so ga ljudje razumevali — ali nalašč ali kako — ne vém, pa so kričali, da hočemo nemščino pregnati iz ljudskih šol in je še le v IV. latinski šoli nekaj učiti, zato so zaupnice pisali možem, ki so po vsi moči nasprotovali temu predlogu. Naj bolj se pa čudimo našemu nekdanjemu ljubljenu profesorju g. D, da je tako termasto zoperval, in da se ni bal, da bi ga bile „grablje“ terčile takrat, ko je naj bolj serdito napadal pravične zahteve slovenskega ljudstva, posebno tudi nas učiteljev. Ko so drugi takim gospodom nalašč, da bi več opraviti imeli, prošnje pošiljali, smo si mislili, da bi bilo bolje kak „oče naš“ moliti za njé, da bi jim Bog dal pravi um in pamet, da bi vsaj vere ne napadali.

Za boljše podučevanje v domačem jeziku nam je pa tudi treba dobrih pomočnih knjig. V dokaz naj bo to, da je nekdaj pri očilni preskušnji hvaljeni učitelj kakih osem slovenskih berilnih vaj dal po versti brati — bolje reči ropotati, pa še tega nerodnega vprašanja ni zastavil: „Kaj si bral“? Bog pomози! Kje je potem ostal zapopadek (obseg) berila, kje glavna misel, nauk, kje slovnica in pravopis? itd., kar bi se lahko in bi se tudi moglo na berilih kazati.

Zato bi bilo jako dobro, ko bi mogla „Slov. Matica“ svojo delavnost s šolskimi bukvami začeti, stavim, da bi potem iz hvaležnosti do nje več slovenskih učiteljev pristopilo k nji za letne plačnike. Da bi se te in take reči na boljše obrnile, pa tudi, da bi se to, za kar vedno nadležno terkamo v djanji vresničilo, nam Bog daj za našo literaturo obilno lepo dišečega „cvetja“, pa ne kake sentjavke. Bog!

L. Knific.

Iz Kranja. Veliki petek popoldne smo pokopali tukaj tretjega učitelja glavne šole g. Andr. Petelina, ki je že dolgo dolgo služil v tukajšnji glavni šoli. Bog mu daj večni mir!

Iz Dobrove. 5. aprila. Kdo še ni slišal o prijetni farni vasi, in o romarski cerkvi M. D. na Dobrovi? Vendar tukaj ne bomo naštevati trume pobožnih romarjev, ktere posebno med šmarnimi mašami

to lepo cerkev obiskuje, ozirno se raji na šolo v tej fari. Šola je tukaj ustanovljena že kakih 10 let. Fara je dobila šolo, da sama ni dobro vedila, kedaj in kako. Ranjki šentvidski fajmošter, g. Jož. Poklukar, ki so bili svoje dni tukaj dušni pastir, in čigar življenje je bilo podobno ponižni vijolici, ktera na skrivnem cvete, pa daleč razširja svoj prijeten duh, pripravljali so na tihem šolo, tako, da so sami in njih duhovni pomočniki mladost ne le v keršanskem nauku, temuč tudi v branji in pisanji podučevali. Ko Dobrovčani občni pašnik razdelé, vedó, pridobiti učitelju lepo zemljišče, ktero v najem dajo, denar pa v hranilnici nalože. Ne da bi bilo farmane kaj posebno bolelo*), postavijo šolo in prvi svetni učenik je imel to, kar je imel poprej cerkvenik, in zemljišče in nekaj namečka v denarjih. „To je vendar prav, da ste prišli“, pravijo ljudje prvemu svetnemu učniku, „duhovni gospodje ne utegnejo vsaki čas šole učiti, vi boté pa lahko gotove ure v šoli učili“. Starši so svoje otroke radi pošiljali v šolo, otroci so pridno v šolo hodili, ni bilo nikdar treba pomoči od deželске oblasti. V tej šoli sta delala svoje dni tudi čast. g. g. Milharčič in Lavtizar, oba slavna oznanovavca sv. vere, prvi v Afriki, drugi v Ameriki. Radi verjamemo, da je pri takih učenikih šola veselo napredovala. V tem smislu in v tem duhu se trudi tudi sedanja častita duhovščina v tej fari. Šola tukaj tudi po letu ni prazna, kakor je rado po kmetih; na koncu šolskega leta opravljajo otroci svojo prvo spoved in sveto obhajilo*), in kar se tiče šolskega obiskovanja, se more ta šola drugim v zgled staviti. Kakošen sad pa donáša pridno šolsko obiskovanja, tega nam ni treba na drobno nazštevati; polna šola je učeniku naj ljubši pogled v šoli, prazne klopi pa mu serece podirajo.

Modri dušni pastirji so se trudili, da je fara dobila šolo, tudi njih g. g. nasledniki enako skerbé za šolo. Šolsko poslopje so hitro postavili in za stropo po nekterih sobah jemali slab les, le dobro, da ni na učitelja od verha zagermelo. Sedanji skerbni gospod Tomaž zapazivši to nevarnost, nabirajo s privoljenjem čast. gosp. fajmoštra denarje po fari in v malo tednih je dobila soba nov strop in novo peč, in ravno sedaj se šola znotraj in zvonaj belí in snaži. Koliko časa bi bilo marsikje drugej potreba, da se enake reči izpeljejo!

Bog daj našim šolam obilo takih blagih in nevtrudljivih podpornikov in duhovnih učenikov!

*) Spomin takih mož naj se ohrani med ljudstvom; in življenje ranjkega gospoda Poklukarja zasluži, da bi ga kdo v Drobtinicaх bolj na tanko popisal. Pis.

**) Nekteri sploh to priporočajo kakor naj boljši pripomoček, da se otroci do konca leta v šoli obderžé. Mi pa mislimo, da to bi ne bilo sploh svetovati; pripomočki se ravnajo po krajih, po okoliščinah prebivavcev. — Ko bi postavim, na Gorenskem šolsko leto se končalo mesca junija, tedaj okoli Kresa, bi otroci lahko tačas svojo prvo spoved in sv. obhajilo opravili. Mesca julija se začné na Gorenskem „veliko delo“ košnja, sterna žetev, ajdova setev itd. Vse kar se giblje in miglja, tačas prime za delo, in v nekterih krajih tudi šola preneha. — Kaj bo učitelj počel s 5 — 10 otroci v šoli, in še ti, ker zgodaj vstajajo, v šoli kimajo in dremlejo. — Na Švičarskem hodijo o Kresu učniki na planine, tam ovenjak tolčejo in sir delajo, po malem Šmaru domu prišedši, pa šolo učé, in vendar se ljudstvo, kakor pravijo, dobro iššola. Pis.

Iz Ljubljane. Njih ekscelencija c. k. deželni poglavar gospod baron Bach obiskujejo sedaj vse ljubljanske šole, in kažejo, da jim je šolstvo sploh zeló pri sercu. Tudi c. k. okrajne gosposke so že tu pa tam začele stopati na pete staršem, ki svoje otroke zanikerno pošiljajo v šolo.

— Jan. Nep. Šlakarjevo vstanovo za učiteljske vdove je za to leto dobila vdova Katarina Tomšič.

Premembe v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji. Postavljeni in prestavljeni so g. g.: France Stojec za učitelja glavne šole v Ipavi, — Lovrenec Arko iz Sodrašice v Šmarten pod Šmarno goro, — Janez Dolinar z Brezovice pri Ljubljani v Sodrašico, — Anton Slivnik, podučitelj v Šentvidu pri Zatičini, pa za učitelja na Brezovico, — Anton Vertnik s Suhe v Osivnico, — Jakob Marn iz Osivnice na Suho, — Anton Kratochwill, poterj. pripravnik, za podučitelja v Sodrašico, — France Jurman, podučitelj iz Sodrašice v Šentvid pri Zatičini, — France Požar, poterj. pripravnik, za učitelja v Kopajne. — G. Andrej Petelin, učitelj v glavni šoli v Kranji, je umrl. R. I. P.

Imenik p. n. g. g. naročnikov: 216. Dragotin Švajgel, nadučitelj v Ptujem. — 217. Jožef Katnik, zgledni učenik v Kapli pri Dravi. — 218. Janez Barle, učitelj v Podzemlju. — 219. Ivan Vilhar, tergovec v Ljubljani. — 220. J. Vavru, c. k. gimn. profesor v Ljubljani. — 221. Andrej Štamcar, učitelj v Selcih. — 222. Janez Kogej, učitelj v Krašnji. — 223. Dekanija Jaring. — 224. Friderik Leyrer, bukvar v Mariboru. — 225. Anton baron Zois v Ljubljani. — 226. Jožef Virk, fajmošter v Ločah. — 227. Jožef Rozman, dekan v Konjicah. — 228. Janez Modic, kaplan pri sv. Kunigundi. — 229. Anton Vertnik, učitelj v Dragi. — 230. France Druškovič, dekan v slovenski Bistrici na Štajerskem. — 231. Radoslov Kolednik, duh. pomočnik pri Mali nedelji. — 232. Andr. Turk, zgledni učitelj v Št. Vidu pri Zatičini. — 233. Anton Slivnik, učitelj na Brezovici pri Ljubljani. — 234. Jožef Tribnik, zgledni učitelj v Slivnici. — 235. Bože Lavrič, učitelj v Zalogu. — 236. Jožef Kraner, učitelj pri sv. Lorenču v puščavi na Štajerskem. — 237. Ivan Gantar, učitelj v Adlešicah. — 238. Matevž Tomc, učitelj v Planini. — 239. Janez Ažman, ravnatelj v glavni šoli v Kočevju. — 240. Jakob Kocijan, fajmošter v Štorjah. — 241. Anton Hribar, učitelj v Gorici. — 242. Janez Debelak, učitelj v Teržiču. — 243. Anton Berčič, podučitelj na Verhniki. — 244. Friderik Žakelj, c. k. profesor na Reki. — 245. V. Pušaveč, dekan v Jelšanah. — 246. Peter Kogoj, zgledni učitelj v Tminu. — 247. Jakob Furlani, podučitelj v Tminu. — 248. Janez Stritar, beneficiat v Šentvidu pri Zatičini. — 249. Luka Svetec, mestni komisar v Ljubljani.

Listnica. G. J. N. pri sv. M.: Vaše pritožbe so pravične; toda „Tov“ jih vendar ne more sprejeti, ker je to reč že tolikrat prežvekoval. — G. Fr. B. v K.: Pravite, da spisa ne smemo okrajšati; tako, kakor je, pa ga ne moremo natisniti, ker se preveč ozira na osebnosti, katerih se radi ogiblomo. — G. J. Jer. v L.: Vaš spis nam je prav po volji; le dokončajte ga, ter prosimo, da nam ga vsega pošljete, — zraven pa tudi na tanko imenujte vire, po katerih ste poslovenili. — G. K. V. v C.: Vaš spis nam je prav iz serca vzet; toda ga vendar ne moremo vverstiti, ker „Tov“ hoče sedaj še mirno hoditi, ter raji poslušati, kaj pišejo o tem drugi časopisi.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.